

4. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.

5. Козловський А. А. Гносеологічні принципи права. *Проблеми філософії права*. 2005. Т. III. № 1–2. С. 32–44.

6. Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. 192 с.

7. Козюбра М. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості. *Право України*. 2014. № 1. С. 22–32.

Кумеда Тетяна Андріївна,
професор кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат мистецтвознавства, доцент

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА МЕДІАСТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасному світі інформація стала не лише джерелом знань, а й засобом впливу, маніпуляції та навіть зброєю. Інформаційна війна є невід’ємним компонентом гібридних конфліктів, які націлені не тільки на захоплення територій, знищення інфраструктури чи деморалізацію війська, але й на маніпулювання масовою свідомістю, зміну наративів, розкол суспільства. Як зауважує дослідниця Т. Каленюк, інформаційна агресія має чітко окреслену психологічну мету: «зруйнувати спільну реальність і нав’язати спотворене уявлення про події» [1, с. 102]. Інформаційна війна – це комплекс дій, спрямованих на зміну інформаційного середовища противника з метою досягнення стратегічних або тактичних переваг. Зазвичай вона розглядається як складова частина гібридної війни, яка включає пропаганду, дезінформацію, інформаційно-психологічні операції та кібератаки.

Під час повномасштабної війни в Україні проблема медіастійкості набула особливої гостроти, адже будь-яка пропаганда базується на ірраціональному, інтуїтивному сприйнятті світу та націлена на емоційний інтелект людини. Війна породжує сильні емоційні реакції, які можуть впливати на здатність мислити раціонально, і саме контроль над емоціями дозволяє краще справлятися з навантаженням війни. Замість того щоб дозволити емоціям керувати думками, людина може навчитися контролювати їх вплив і приймати раціональні рішення. У таких умовах завданням кожної людини є не просто вижити, а створити умови для повноцінного життя і максимально зберегти себе.

У цьому контексті критичне мислення виступає ключовою передумовою формування медіастійкості громадян, без якої неможливе повноцінне функціонування суспільства в умовах інформаційних атак, воно є своєрідним

ментальним імунітетом – інтелектуальним бар'єром, що не дозволяє механічно приймати будь-яку інформацію за істину. Критичне мислення – основа когнітивного розвитку, воно заохочує людину мислити неупереджено, аналітично, логічно, по-новому використовувати отримані знання. «Критичне мислення в інформаційній війні виконує роль аналогічну бронезилету на передовій: воно не гарантує цілковитої безпеки, але значно підвищує шанси на виживання – ментальне, ідеологічне, цивілізаційне» [2, с. 59]. Його відмітними рисами є рефлексивність, повільність, уважність, здатність до запитань, розрізнення стереотипів, маніпуляцій, компромісів, воно опирається на усвідомлення того, що відбувається.

Критичне мислення – це складна інтелектуальна діяльність, яка передбачає аналіз, оцінку, інтерпретацію, обґрунтованість, пошук логічних помилок та когнітивних викривлень, рефлексію та аргументацію. П. Елдер і Р. Пол визначають його як «самостійне мислення, яке ґрунтується на логіці, доказах та здатності до самокорекції» [3, р. 54]. Слід відзначити, що воно має не лише пізнавальне, але й етичне значення: воно формує культуру мислення, відповідальність за інформаційні дії та протидіє масовим маніпуляціям.

Окрім індивідуального виміру, критичне мислення набуває суспільного значення. Як підкреслює Н. Ротман, воно є основою інформаційної гігієни, без якої неможлива стабільність демократичного суспільства: «Стійкість до пропаганди починається не з заборон, а з навички запитувати: “Хто це сказав? Чому саме зараз? Які факти підтверджують це твердження?”» [4, с. 22].

У сучасній Україні критичне мислення стало не лише ознакою освіченості, а й проявом громадянської зрілості. На відміну від механічного поширення новин у соціальних мережах, критичне осмислення контенту — це акт відповідальності. Наприклад, у 2022 році після вибуху в Краматорську поширилася хвиля фейкових повідомлень про «сотні загиблих» та «зраду з боку командування». Завдяки реакції медіаспільноти, фактчекінгових ресурсів та активного аналізу користувачів ці маніпуляції були спростовані менш ніж за добу. Це свідчить про зростання ролі критичного мислення у громадян, здатних не лише споживати, а й аналізувати інформаційний потік.

Медіастійкість це не просто навичка, це інструмент самозахисту в умовах медіафлуктацій і фейкової інтервенції. Це комплекс знань, навичок та установок, необхідних для ефективної участі в інформаційному суспільстві. Медіастійкість включає вміння ідентифікувати джерела інформації, оцінювати їхню достовірність, розрізняти факти та інтерпретації, аналізувати емоційний та маніпулятивний зміст. В українському контексті цей термін адаптується з акцентом на протидію дезінформації, зокрема в умовах гібридної війни. В умовах війни медіастійкість сприяє глибшому та свідомішому аналізу подій, дозволяючи критично осмислювати власні думки, контролювати емоційні реакції та адаптувати свої переконання і стратегії до мінливих обставин. Це не лише підвищує ефективність прийняття рішень, але й сприяє збереженню раціонального підходу в умовах невизначеності та емоційного тиску, характерних для війни.

Таким чином, критичне мислення є основоположною когнітивною компетентністю, що дозволяє сформувати стійкість до інформаційних загроз. У поєднанні з медіастійкістю воно забезпечує безпечну, активну та відповідальну участь громадян у суспільному житті. Воно дозволяє людині аналізувати, оцінювати та перевіряти інформацію перед тим, як її приймати або ділитися нею, допомагає розпізнавати надійні джерела інформації від ненадійних, оцінити інформацію з різних джерел, перевірити її достовірність та визначити можливі наслідки. У військових операціях це може включати аналіз розвідувальних даних, оцінку потенційних загроз та розробку стратегій дій. На війні необхідно швидко аналізувати нові інформаційні потоки та приймати відповідні рішення.

Критичне мислення допомагає розробляти альтернативні плани дій та оцінювати їхні наслідки, виявляти власні когнітивні упередження та враховувати їх при оцінці інформації, що у свою чергу знижує ризик стати жертвою маніпуляцій через дезінформацію. У воєнний час дуже легко піддатися емоціям, страху та груповому мисленню, а критичне мислення надає здатність зберігати незалежність думки, розглядати аргументи з обох сторін конфлікту і приймати рішення, які ґрунтуються на логіці та розсудливості, а не на паніці або стереотипах. Крім того, критичне мислення під час війни також включає врахування етичних аспектів рішень - допомагає визначити, які дії є морально виправданими з точки зору людських цінностей, навіть у найскладніших обставинах.

Список використаних джерел

1. Каленюк Т. Інформаційна війна як форма когнітивної агресії: сучасні підходи до аналізу. *Політичні студії*. № 3 (19). 2022. С. 101–108.
2. Андрухов О. Інформаційна безпека в умовах гібридної війни: роль мислення та освіти. *Соціальні комунікації*. № 1. 2023. С. 55–61.
3. Paul R., Elder L. *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. Rowman & Littlefield, 2022. 642 p.
4. Ротман Н. Критичне мислення як стратегічна відповідь на дезінформацію. *Медіаграмотність в Україні*. №2. 2022. С. 18–23.

Лапка Володимир-Андрій Петрович,
судовий експерт відділу автотехнічних досліджень лабораторії автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів
Київського НДЕКЦ МВС

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

У контексті стрімкої цифровізації суспільства та зростання кількості кіберзлочинів, судова експертиза зазнає суттєвих трансформацій. Традиційні